

1) Divorce of one on his death bed

משכנתו יעקב אבן העזר סימן לד

דברי דבריו יחול טובה דבאמה נהטו גט סתם רק דאם שכלו מהמלחמה
בגט בעל ממילא כדון מסוכן דאם עמד חוזר ויואל לבא כמסוכן
דמי רק זה דווקא אם שקטה המלחמה לגמרי אבל אם באלמנע המלחמה חוזר
לביטו ורעתו לחזור עוד למלחמה אין זה בחולה שעמד לגמרי רק דיתו כעמד
על משנתו כ' כיון שעמד דעתו על המלחמה ואין גיטו בטל - ולפי אף שאורי'
שוד לביטו עדיין לא פסקה המלחמה וסופו לחזור וכן הי' שנהרג רק
שכפ' הי' בזה לדוד חטא כיון שבידו לחזור - ואלו סופו לחזור ויחזור
בגיטו - אך סוף דבר בהנרסה למפרע ורק בדבר אירי' - ולפי יחול טובה
הא דקרי לה ספק אשה איש כ' ותי' הסוס' דחוק מאד שכ' שגירשה בליטעל
הא ח' כל הולא כ' וא"כ כ"ע ידעי ולמיס' אחי שפיר דהוי ספק גמור :

ועוד כל זה לפי דבריו להפך בוכותי' דרוד מלכנו כמה שנה להביא
את אורי' לביטו ואל' לו רד לביט' כו' דלכאור' ק' מאד דאם יק' לביטו
ויפייס ויבעול הרי בידים יחבטל הגט אם הי' על הנאי דהא פייס וא"כ
היהם אשה איש למפרע ומה תקנה היא זו אם ח' לחפית על הולד זו
תימה גדולה :

אבר לענ"ד אדרכס' הי' בזה טעם עמוקה דהנה הגט הי' גט גמור
מעכשיו אף שהי' מסוכן דהא אין גט לאחר מיתה רק אם עמד
חוזר מדין אומדנא אבל אם המסוכן רוצה לחזור בדרך תלוי א"י לחזור בגט
דאין כאן אומדנא אף דנבי מהנה קייל כל טעם עמד חוזר במהג' הייט משו'
שעיקר קנין מהנת שכ"מ הוא רק לאחר מיתה משא"כ בגט רק אם עמד
מדמיין לה לתתה משום אומדנא דאדעתא דכפי לא יסיב ואל' לחזור כלל

כידוע : וא"כ אם הי' אורי' רוצה לבא עלי' באלמנע המלחמה הרי פ"כ אין
יכול לבטל הגט ולחזור כיון שעדיין מסוכן הוא ובמשל' ובהכרח הי' צריך
לקדשם מחדש וא"כ ממילא נתיקשו הגירושין ונמנרו וק' ידועין אחרי' חופסין
בה ובטלה האומדנא אף שיחזור מהמלחמה הרי גילה דעתו לקיים גירושין
הראשונים ולקדש' מחדש ואח"כ אם ירצה לגרש שנית בלאחו למלחמת' עוד יחי'
דינו כבבאשונה דין שכ"מ מגירושין שניים ולא מראשונים שכבר פסקו -
ואולי גם גיטת' הראשון הי' יולא מת' - וא"כ אם יעשה מעשה אדרבה הי'
פטי' למפרע ולא קמא דוד כלל - וגם לאורי' לא יהיה אסורה אף אם נאחר
טלה יהיה אסורה כיון שנתגרשה ואין קייל' זינחה לא קריין אחרי' אשר
סועמאס' - וא"כ אורי' כאלא רצה בדבר יחי' טוננה מה שיהי' היה מורד
במלכות גמור ולא הוי אסורא כלל וזי' חייב מיתה למלך ודין הכתוב לולי
לא גזרו עדיין לכן נהרג כדון וממילא סותרה בה שבע לדוד ואולי מהחילה
סוף ע"ז דהיי' ט"ה גיטת' לבא אורי' לביטו ומי ימרה את פי המלך ומבואר
בגמ' דלא פליגי אר"ס כס' רק משום גזירה ואכתי לא גזר בימי דוד זה
לענ"ד כפחור ופרכ' המקום דין איתנו לטובה :

ואולם כל זה לא הועיל לו ולא פלט משום גדול כידוע מד' נתן סביא
וסלדיק עליו את הדין וא' את אשתו לקחת כו' והתפלל כמה וכמה
עד שניבא לו גם ה' העביר כ' :

ויש ללמוד מדבריהם אלו הלכה למעשה בדבר גט שכ"מ הנהוג עתה
במינוט שלא לגרש על הנאי בהקנה ר"י מסארי' רק
שמבטיחים אותו בכסף ובה' סקהילות שאם יקום יסוף זא"ז שקשה
מאד לענ"ד להק' בענין זה להחירה לשוק אף אם תרצה לעבור מ'
ולעמוד בעונש דהא ודאי סמכא דעמי' דבעל שלא לגרש רק אדעתא
דכפי אף בלא שום הנאי מעיקר דינא כמסתמו דמטוה מתחמ' מיתה
וכ"ס דסמכא דעמיה על ההבטחה - ואם ידע דקילו לה נדרי לא הי' מנגרסה
רק על הקאי ומה יעשה שאין מניחם לו להוליא הנאי חפיו ואומרים לו שדי
בך ולא ידאג וכל המשחולים בדבר לנתק מוסרותו הויגו ביניהם קורא
אני עליהם נסי עמי הנרשן כ' ומכניסים עמלן בעונש גדול :

רד שארה שכ"מ שגירש סתם בלא הנאי דמהיום כו' כנהוג
ענה רק שהבטיחו לו כנהוג ואח"כ שחזר לאיתנו
אינה רוצה להנשא לו איך לדון בגט זה :

תשו חי' כס' גיטין ד' ע"כ ט"כ א"כ רב הוגא גיטו כמתנתו מה מהנתו
אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר כ' פרסי' גט שכ"מ
כסתם ולא הנהגה כ' והק' הסוס' איכ מהגיתין דזה גיטך אם מתי כו' ושמואל
דאסקין הנאי כשול בגט שכ"מ ל' כיון דלרב הוגא אם עמד בלא הנאי חוזר
ודחק להרן בזה ועוד הק' מהא דכ"מ דא' פסומי מילי בשלמא כינה כו'
ופי' הגמ' דקאי אהם מתי כ' ע"ש והמעיין יראה כמה דחוק לפרש כן גיטו
כננאי כמתנתו בלא הנאי ופסיקוה הלשון משמע דרב הוגא מדמה לגמרי
גט שכ"מ למתנתו לכל דבריו :

ונראה לפרש הסוגיא ע"פ שיטה רש"י ויל' דאירי כסתם ורב הוגא קאי
על שכ"מ המטוה מתחמ' מיתה או שקמא מסוכן דכסתם דיתו
כמטוה מתחמ' מיתה כידוע מליני מהנת שכ"מ דאם אינו מטוה מתחמ' מיתה
דווקא מהנה בטולה הוא דלא כפי קנין ואם עמד חוזר הא במקלה כפי
קנין ואינו חוזר כדון מהנת בריא רק במסוכן או שמטוה מתחמ' מיתה בפירוש
כגון דא' ווי כ' אף במקלה יס' לו כל דין מהנת שכ"מ וחוזר - והיני גט מדמיין
למהנת במקלה שנס הוא מהנה במקלה היא וכל שאינו מסוכן וגם אינו
מטוה מתחמ' מיתה בפירוש ונתן לאשתו גט סתם וודאי גם לרב הוגא אם
עמד אינו חוזר ובכפי אירי הא מהגיתין דכפי הנאי בשכ"מ וגם הקנה
סמ ואל' דננאי כשול כיון שאינו מחיב דאגת מיתה מלוחמה מלי' :

וכן כך דכ"מ לא הי' מסוכן ולא מטוה מתחמ' מיתה רק איננו ואיתנה
והיא הבטיחהו א' פיעומי מילי בשלמא כינה ולכ"ס ורק במסוכן
אירי רב הוגא דמסתמא מתחמ' מיתה הוא נותן גט ואם עמד חוזר כמו
מהנה וכן סיפא דמילתא דרב הוגא ומה גיטו כיון דא' כהובו כו' טורדאי
אירי במסוכן ולא בשכ"מ כהך דר"ש שאורי אף במסוכן - וכן כך דמהנה
אציג דלא קטו כ' מיירי במטוה כ' דבשכ"מ במקלה כפי קנין - והכי משרש
לעיל במעשה דגניבא יולא בקולר כ' הרי להדיא דריה אירי במסוכן
דאומדנא הוא דמסוכן מיתה הוא דהייב גיטא ואם עמד חוזר ומק' מתחמ' מיתה
דאם מתי מחלי זה כיון שמזכיר את מתי מחלי זה הרי הוא נותן מתחמ'
מיתה שדואג ע"ז ומטוה מתחמ' מיתה וכל שמטוה מתחמ' מיתה גבי מהנה
חוזר הי' גבי גט אף שאין בו ביטול מתחמ' מהנאי וחוזר אח"כ לחלי
הראשון בטל הוא מנר אומדנא כמו מהנה כמטוה מתחמ' מיתה וע"ז משני
דאירי שלא עמד לגמרי כ' ורבא ורבה הי' ס"ל כך סברא דרב הוגא
דאומדנא איתיות הוא רק משום גזירה כ' וכן גזירה שייך יוסר כסתם
דכיון שלא התנה וחוזר יאמרו שהגט תל לאחר מיתה כמתנה אבל לפי' הסוס'
דרב הוגא קאי דווק' אהנאי אף מתי וע"כ דא' מהיום או מעכשיו והאין יעשו
לימיר יס' גם כו' ולמה לא יהנו בננאי ונר' יחול טובה :

והנה הרי"ף ז"ל פסק דמפר' ויולא בשיירא דמולמסוכן ויולא בקולר אף
לענין מהנת דמתחמ' הוי כמטוה מתחמ' מיתה וכ"ס כ"ע והראש
ז"ל חולק במפרש ויולא כו' דלא עירידא כו' סאי - ולדעת הרי"ף ז"ל כל שכן
היולא למלחמה דלא גרע ממפרש כ"ס כו' דסכנת מלחמ' גדולה יוסר ממפרש
ויולא בשיירא וטרוד יוסר ומסתמא מהנתו מתחמ' מיתה הוא - ואולי אף
ל' הראש"ש ז"ל י"ל דעפי דמי ליואל בקולר וא"כ חוזר במתנתו אם עמד או
שכ לביטו אחר המלחמה - ולרב הוגא גם גיטו כן הוא אף בלא הנאי דאומדנא
דמיכת הוא וגם רבה ורבא חזרו ליה לריכא רק משום שקנה :

ולפי' ארווח לן בסיד' בזה דא' כל היולא למלחמה כ"ד גט כתיבו' סתב
לאשתו ולכן הותרה בה שבע לדוד - ורש"י ז"ל פי' שהיו סתבין
גט על הנאי כו' והק' הסוס' ע"ז מהא דרוד שפרי חוזר אורי' ונתכבל הגט -
והם ז"ל פירשו שנתנו גט סתם וכשחזרו מהמלחמה היו לריבין קידושין כו'
וגם לפי' ק' דאיכ' לתה נענש דוד כיכ על מעשה דבה שבע דכ' ומה הכעסה
שקל' כו' והנביא הוכיחו ולרש' אין כל' כ' כיון שהיתה מעוררת גמורה :

ונדודה מזו לפי דברי החסידים שהיא כל הכוללת למלחמת כ"ד כותב גט נחמד להשגתו בלא הנאי כלל ואפי' לא ולמד מה עלתה במעשה אורי ומקרא לוח את השתו כו' והיא גם היא כחבלה על אורי' איפה ולא מיתו זה ויעי' לפי שהדבר ידוע שלא נרשה רק מחשבת מיתה ולא ילאו ידי שמים עד שהחזור והנשא לו • כ"ג לפמ"ג ע"פ שיטת רש"י ז"ל דכל שכ"מ המגרש מחמת מיתה מדינה חוזר בשהם דלומדנא דמיכס הוא רק חכמים תקטו (ע"ה) מאיס גזירה ויש כח בידם כו' אבל ככה"ג כיון שאנו מבטיחים ולאמרים לו ומחירין אותו שלא יוליא הנאי מפיו מה בידו לעשות ולא שייך כאן גזירה כו' דיל פיר הכטחחם עשה והמכא דעתו' האימונה בשלמא לפי דין הנמ' י"ל כיון דידע דתיקון רבנן דליהוי גיעא בשהם גמר ויהיב דאל"כ איבעי' ליה להנמי' בהדי' ומסתמא גמר ויהיב אדעתא דרבנן וכמו דא' במגרש אשתו משום שם רע כו' שאמרי' לו שלא יחזור כו' ומדיהיב ולא דייק נמי' ויהיב בכל גזירי' מללא אהמי' בקדיא כמ"ג רש"י קס ע"ה מלא כו' וכן הוא בירושלמי אבל הכא כיון שאמרים לו דאין מזכירין הנאי כומהו מזי' כול' למיעבד וכמעט שהיה נטע לנטע חוטמה או מעוסה כיון שאמרי' לו להקטיל הנאי אשר ידענו שהפך בו ומנע מפני כ"ד הרי אין פיו ולבו שווין בשעת גזירה ודוק :

וכבר היה מעשה בדורות שלפנינו בימי הסמיים ומהר"ם לובלין ז"ל כגט שכ"מ מוינא שטברה האשה הקטר ונהקדשה לאחר ופמטמו עליו הרבה מהאחרונים הרב מהר"ם לובלין ז"ל לוח ככדוכיא לבעל הגט ועל ידו החזיק הרב מהר"ם יפה ז"ל בעל הלבושים הלא היא כהונה על ס' סמי' מהר"ם לובלין ז"ל ורבים מהאחרונים קראו עליו מלא לסחור דכרו ובענינה הרבה כמביאר קס וכהשו' משאל בנימין ז"ל • אבל לפי"ש בדכרי' אלה דכרו ז"ל יש להם יסוד מוקד כד' הס"ם ופוסקים עיי"ש ודוק :

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף עב עמוד ב

זה גיטין מהיום אם מתי מחולי זה, ועמד והלך בשוק כו'. אמר רב הונא: גיטו כמתנתו, מה מתנתו אם עמד חוזר, אף גיטו אם עמד חוזר; ומה גיטו אע"ג דלא פריש, כיון דאמר כתובו - אע"ג דלא אמר תנו, אף מתנתו כיון דאמר תנו - אע"ג דלא קנו מיניה.

רש"י מסכת גיטין דף עב עמוד ב

גיטו - דשכ"מ כמתנתו.

מה מתנתו - אמרינן בב"ב (דף קנא:): אם עמד חזר.

אף גיטו אם עמד חוזר - ולא מיבעיא היכא דאמר אם מתי דהא לא מת אלא אפילו לא אמר אם מתי אלא יהב לה גט סתמא אם עמד חוזר דמסתמא אדעתא דמיתה יהב לה והא לא מת.

תוספות מסכת גיטין דף עב עמוד ב

אמר רב הונא גיטו כמתנתו מה מתנתו כו' - פרש"י ור"ח מה מתנת שכיב מרע בלא שום תנאי חוזר אף גיטו נמי אם עמד חוזר ממילא בלא שום תנאי ומסיק דרבה ורבא לא ס"ל הא דרב הונא דכיון דאם עמד חוזר וכי מיית הוי גיטא אמרי יש גט לאחר מיתה כמו מתנה שאינה חלה עד לאחר מיתה כמו כן גט ואין להקשות לפירושו דכיון דבסתם אם עמד חוזר מה צריך במתני' למיתני מהיום אם מת מעכשיו אם מת בסתם נמי הוי כמהיום וכמעכשיו דאיצטריך לאשמועינן איזה לשון משמע מחיים ואיזה לאחר מיתה אבל קשה דאמאי הוצרך שמואל לתקן בגט דשכיב מרע לקמן בפרקין (דף עה:): אם ימות יהא גט ואם לאו לא יהא גט כיון דבסתם נמי חוזר אם עמד ומיהו י"ל דשמואל לא סבר כרב הונא אלא כרבה ורבא ומיהו קשה דהא אמרי' באיזהו נשך (ב"מ דף סו.) ההוא שכיב מרע דכתב גט לדביתהו איתנח אמרה ליה דביתהו אמאי קא מיתנחת אי קיימת דידך אנא וקאמר דפטומי מילי נינהו ופריך פשיטא ואמאי פשיטא והא רב הונא אית ליה הכא אם עמד חוזר ע"כ נראה לר"ת שכ"מ שנתן גט ולא התנה דאם עמד אינו חוזר ולא דמי למתנת שכ"מ דאם עמד חוזר דמתנה אינה חלה כלל אלא לאחר מיתה אבל גט חל מחיים דדעתו שיהחול מיד הלכך אינו חוזר אם לא פירש וגיטו כמתנתו דקאמר רב הונא אומר ר"ת מדקאמר גיטו ולא קאמר גט שכ"מ משמע דקאי אמתני' דמהיום אם מת מחולי זה וקאמר מה מתנתו אפילו בלא תנאי אם עמד חוזר אף גיטו בתנאי אם עמד חוזר ממילא שאין כאן עוד תנאי כיון דעמד אע"פ ששוב חזר ונפל באותו חולי הראשון ומת רבה ורבא לא סבירא להו הא דרב הונא דאפ"ל עמד והלך בלא משענת כיון דשוב מת מאותו חולי אינו חוזר והוא גט דאי לא הוי גט אע"פ שמת מאותו חולי יאמרו שאין תנאי החולי הזה גורם אע"פ שהתנה שהרי מת זה מאותו חולי אלא מיתה גורמת ולכך לא הוי גט כשעמד ויש גט לאחר מיתה אבל השתא דעמד אינו חוזר כיון דמת מאותו החולי יאמרו שתנאי החולי גורם ולא מיתה ופריך אם אמרת אם עמד חוזר למה לי אומדנא לפי' רש"י פריך מכ"ש דכיון דאמרת דאם עמד חוזר אף כשנתן גט סתם כ"ש דהיכי דפירש מהיום אם מת ולפי' ר"ת פריך בפשיטות.

ערוך השולחן אבן העזר הלכות גיטין סימן קמה סעיף ל

תקנה זו שכתבנו נקראת בפוסקים בשם תקנת הר"י מפרי"ש ולדעת התוס' [שבת נ"ו. גיטין ע"ג ב] גם במלחמת בית דוד היו עושין כן שכתבו לנשותיהן גט גמור כדי שאם ימות במלחמה שלא תזקק ליבם אך היו עושין בצנעה שלא יתפרסם ובשובם ממלחמה נשאו זא"ז ומהאי טעמא היתה בת שבע מותרת לדוד דאוריה גירשה [ע' מהרש"א שילהי גיטין בד"ה למען ידעו הדורות] והדבר פשוט שאם אחר שהבריא אין רצון האשה להנשא לו שמשלמת הקנס או מהמשכונות ואין ביכולתו לבטל את הגט אחרי שנתגרשה סתם וקרעו את הגט וזה קרוב לשלש מאות שנה שקם אחד מהגדולים וערער בזה לומר שזה שמתקשרים אח"כ חשוב כאלו התנה שאם לא מתי לא יהא גט ורבו עליו חכמי הדור וביטלו את דבריו וגזרו בגזירה שלא להוציא לעז על זה וצדקו מאד בזה ועיקר טעמו של אותו גדול הוא מפני האומדנא שבוודאי אלו ידע שלא תתרצה לחזור אליו לא היה מגרשה וכבר בארנו בסי' מ"ב דבגיטין וקדושין לא אזלינן בתר אומדנא ומטעם זה קיי"ל דגילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא ולכן אין בגיטין דיני אסמכתא והטעם דגיטין וקדושין דעיקר קיומם הוא רק ע"י עדים ובינו לבינה לא מהני הולכין רק אחר המעשה ודיבור פה ולא אחרי מחשבות שבלב שזהו עיקר טעם אומדנא ואסמכתא משא"כ ד"מ לא איברו סהדי אלא לשיקרא [ואף לפמ"ש התוס' רפ"ד דגיטין בד"ה מ"ד ע"ש בסה"ד ג"כ לא שייך כאן דאין לנו לדעת דעתו מעצמינו וגם אינו דומה למ"ש הב"ש סי' מ"ב סקי"ב בשם המרדכי דהתם הוה כראיה ממש ואף גם בזה חולק הרשב"א ע"ש ומאד תמיהני על הגאון בעל משכנות יעקב סי' ל"ד שערב לבו לחזק דברי המהר"ם לובלין נגד כל גדולי הדור וכל דבריו לפי מ"ש נדחו מכל וכל וכ"כ הב"ש סקט"ז והב"ח סי' קמ"ח וח"ו לחלוק בזה ודו"ק]:

Giving a Conditional Divorce

משנה מסכת גיטין פרק ח משנה ח

כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש ונתנו זה לזה ולאחר זמן הרי הגט יוצא מיד האיש ושובר מיד האשה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה רבי אליעזר אומר אם לאלתר יצא אין זה גט אם לאחר זמן יצא הרי זה גט לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני **כתב לגרש את אשתו ונמלך בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה ובית הלל אומרים אף על פי שנתנו לה על תנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה:**

תוספות יום טוב מסכת גיטין פרק ח משנה ח

כתב לגרש כו' - בש"א פסלה מן הכהונה. חומרא בעלמא היא שהחמירו בקדושת יוחסין לאוסרה לכהונה מפני כתיבת הגט. כדמוכח בגמ':

שולחן ערוך אבן העזר סדר הגט סעיף צט

אם נותנו לה על תנאי, יאמר לה בשעת נתינה: הרי זה גיטך והרי את מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם ע"מ שאם לא באתי מהיום עד י"ב חדש יהא גט מעכשיו, ואם אבוא בתוך הזמן הנזכר ואראה בפני פלוני ופלוני לא יהא גט ותהא היא נאמנת עלי לומר שלא באתי ושלא פייסתיה.